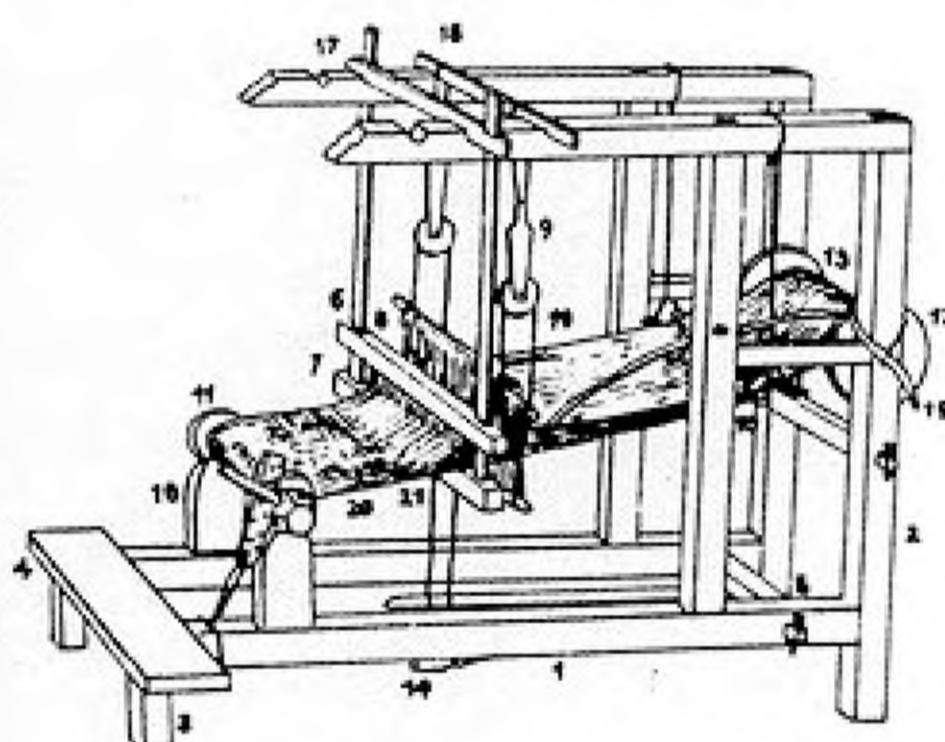
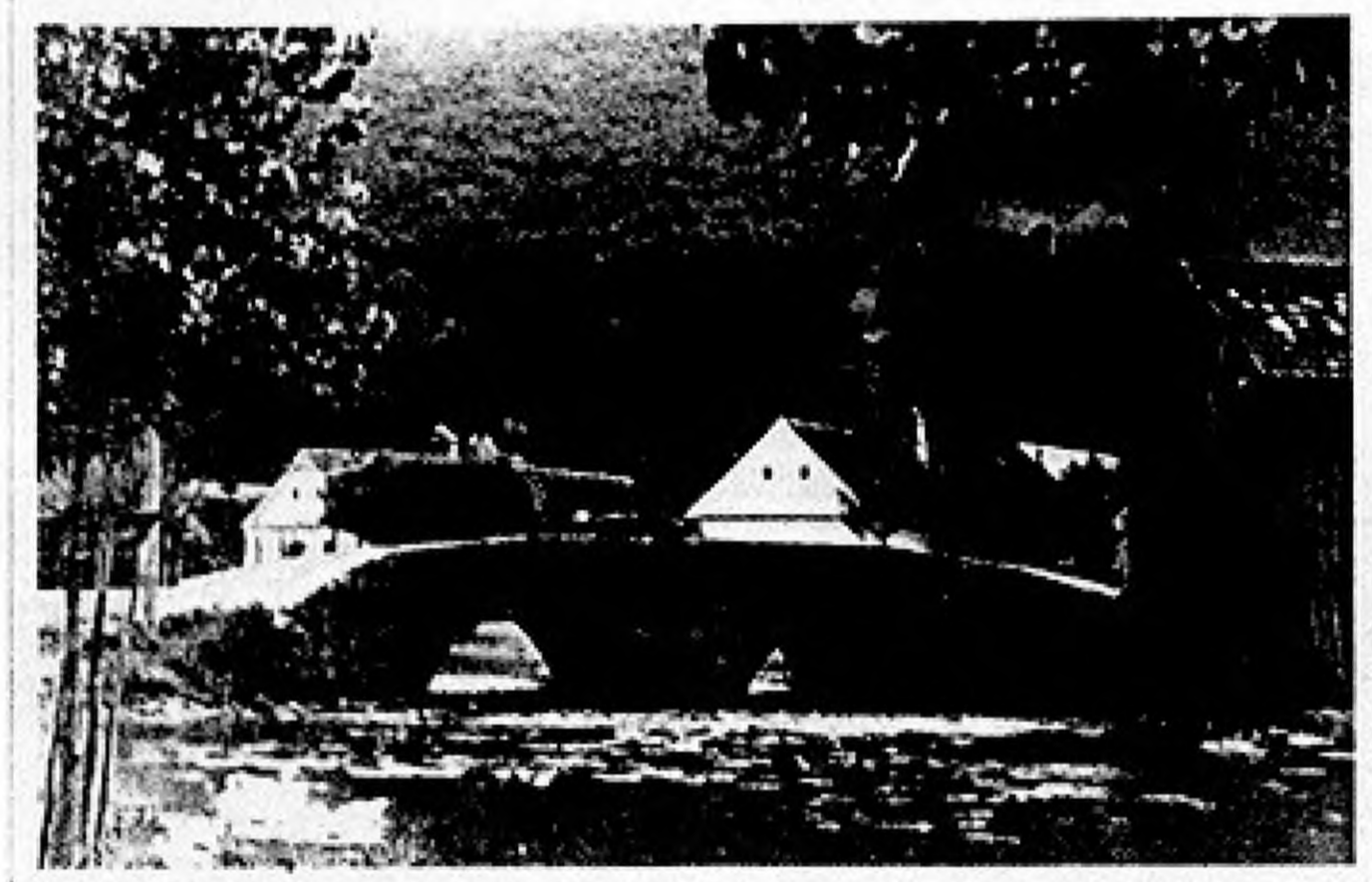

JÓSVAFŐI HELYTÖRTÉNETI FÜZETEK

9. füzet, 1998

**Kiadja: a SZINLŐ Barlangi-vendégforgalmi Kft., a
jósvafői tájház (Falumúzeum) létrehozója és
üzemeltetője**

Szerkesztette: Szablyár Péter

Az őszi nem telt eseménytelenül. Az Országos Műemlékvédelmi Hivatal anyagi támogatásával néhány halaszthatatlan karbantartási munka készült el; megoldódott a cséplőgép színjének esővíz elvezetése, a porta É-i udvarfelének csapadékvizeit kiveztettük az utcára, ezzel jelentősen csökkent az udvar vízterhelése. A faszerkezetek jelentős részét ismét lekezeltük. A pinceház földszinti – szigetetlen – fogadótere ún. „lélegző vakolatos” felújítást kapott. Lengyel László címfestő-dekoratőr barátom önzetlen felajánlásaként elkészültek a magyar és angol nyelvű tájékoztató feliratok. Szintén Ő vállalkozott a tűzoltó fecskendő igényes, festett felületeinek újjávarázsolására is.

A hagyományápolás új állomásának tekinthettük a szüreti bál megrendezését október 3-án. Az akkor már napok óta zuhogó eső – amely egy jelentős árhullámot okozott a Jósva patakon is – is „megszánta” a rendezőket. A délutáni szekeres felvonulásra még a nap is kisütött. Most látszott csak igazán, hogy mennyire hiányzik valami autentikus népviselet! A színjátszó kör lányai kalotaszegi (import) ruhákban pompáztak! A színjátszó kör kultúrházban előadott műsora („Kismama” – parafrázis, Kató Néni, Szüreti óda) osztatlan sikert aratott. A bál hajnalig tartott.

Az október 23-i megemlékezés idén a tájház színpadán zajlott, bensőséges műsor és szerény részvétel mellett. Az eseményről egy olvasói levél számolt be a Magyar Hírlap levelezési rovatában.

November 11-én a Nemzeti Park által szervezett „Idegenforgalmi Szakmai Napok” résztvevői a faluséta keretében felkeresték a tájházat is.

A jósvafői Mikulás idén a tájháztól indult a Berecz Laci által vezetett szánon, amelyet két szép fekete ló húzott. A puha hóban hangtalanul sikló szánt a lovak csengőinek finom hangja kísérette. A gyerekek – a jeles nap főszereplői – is tehettek egy kört a Mikulás (és a Nemzeti Park) szánkóján, sajnos csak az új soron!

Budapest-Jósvafő, 1998. december

Szablyár Péter

Ez a kiadvány bolti terjesztésre nem kerül. Másolása nem tilos, inkább megtisztelő. Készült 60 számozott példányban, ez a(z) . példány!

Dénes György

A Jósva forrás és Jósvafő község nevének eredete*

A Világörökség részévé lett Aggteleki-karsztvidéken létrehozott Nemzeti Parknak egyik központja, Jósvafő község a Jósva-patak partjára települt. Egy 1272. évi latin nyelvű királyi oklevélben a Jósva-patak már szerepel *Fluvius Ilsuafey, vagyis* 'Jósvafej-Jósvafő folyócska' néven. Minthogy a –fej vagy –fő utólag a régi magyar nyelvben nemcsak a 'fej' testrészt jelenti, hanem 'valaminek a felső vége, kiindulópontja' is, víznevekben pedig 'forrás' jelentésű, ezt a 13. századi víznevet ma így mondhatnánk: 'a Jósva-forrás vízfolyása' vagy a Jósva-patak forrásának vízfolyása'. A Jósvafő földrajzi név eredetileg tehát egy forrást megjelölő víznév, amely így önmagában azt jelenti 'Jósva-forrás' vagy Jósva-patak forrása'. Közelében a 13. században nem is volt lakott település, csak utóbb, a 14. század első felében alakult ki az a kis falu, amelyet ugyanezen névvel megjelölve Jósvafőnek neveztek, nyilván azért, mert az ilyen nevű forrás mellé települt. De Jósvafő község környezetében számos karsztforrás fakad, és kérdés, hogy közülük melyik az 1272. évi Jósvafő forrás, amelyet a Jósva-patak forrásának tekintettek, és amelyikről a ma is virágzó község a nevét kapta. Egy 1295. évi oklevél elemzése, valamint a földrajzi és vízrajzi viszonyok nyújtotta támpontok és az utóbbi két évszázad földrajzi irodalmában fellelhető adatok azt bizonyítják, hogy az aggteleki Baradla-barlang vizeit felszínre hozó és Jósvafő községtől nyugatra fakadó igen bővizű karsztforrás, amelyet napjainkban a szakirodalom, a tankönyvek és a térképek egyaránt Jósva-forrás-nak neveznek, semmiképp sem lehet azonos a 13. századi Jósvafej – Jósvafő forrással, és nem lehet Jósvafő község névadója sem. A tanulmány megírását megelőző kutatás során feltárt minden adat és adottság azt bizonyítja, hogy a település kialakulása előtt, 1272-ben Jósvafej ~ Jósvafő néven megnevezett forrás a Kossuth-barlang vizeit felszínre hozó és a mai község északi szélén fakadó bővizű karsztforrás volt. Ennek az utóbbi évszázadokban már nem is volt külön neve, a falubeliek csak úgy beszéltek róla „a forrás”, és csupán néhány évtizede keresztelték el a szakemberek Nagy-Tohonya-forrás névre. Ennek közelében alakult ki a 14. század első felében az a kis település, amelyet éppen a közeli nagy karsztforrásról ugyancsak Jósvafő-nek nevezett el annak idején a környék népe. A Jósvafő földrajzi név tehát eredetileg, elsődlegesen egy forrást megjelölő víznév, amely utóbb, másodlagosan lett a közelében kialakult falu településneve.

* Az Aggteleken 1996. május 1-5. között megrendezett „Research, Conservation, Management” Konferencián elhangzott „The source of the Jósva stream and the name of the town of Jósvafő” című előadás magyar nyelvű összefoglalója. A teljes előadás megtalálható a „Proceedings of the „RESEARCH, CONSERVATION, MANAGEMENT” Conference, Aggtelek, Hungary, 1-5 May 1996.; Volume II., p=247-251.

Szablyár Péter

Újabb helytörténeti adatok Vass Imre 1829-es Baradla-térképéről

A hasonmás kiadások megjelentetésének és a térképlap kereskedelmi forgalomban történt árusításának köszönhetően a barlangkutatók és érdeklődők által egyre szélesebb körében ismert Vass Imre „Az **AGGTELEKI BARLANG** leírása, fekte területével, talprajzolatjával és hosszába való átvágásával, két táblában; melyet úgy a' régen esmért üregek előadásában, valamint az 1825dik esztendő Sz.Iván hava 1ső napján felfedezett fő- és legnagyobb ágának helyenkint való leírásában” című, 1831-ben Pesten megjelent műve. Ennek „**Fekte területe az AGTELEKI BARLANGNAK egész Ki terjedésében**” című, 1829-es dátumot viselő, 48x66 cm méretű csodálatos melléklete Jósvafő község múltjával kapcsolatban két jelentős helytörténeti csemegét tartalmaz. Az első a „**Babot Kútja malom**” megjelölése, ahol még a malomárok helye is jól látható. A jósvafői községhatár megjelölése is egyértelműen azonosítja a helyszínt (1.ábra).

1.ábra A „Babot Kútja malom” ábrázolása Vass Imre térképén

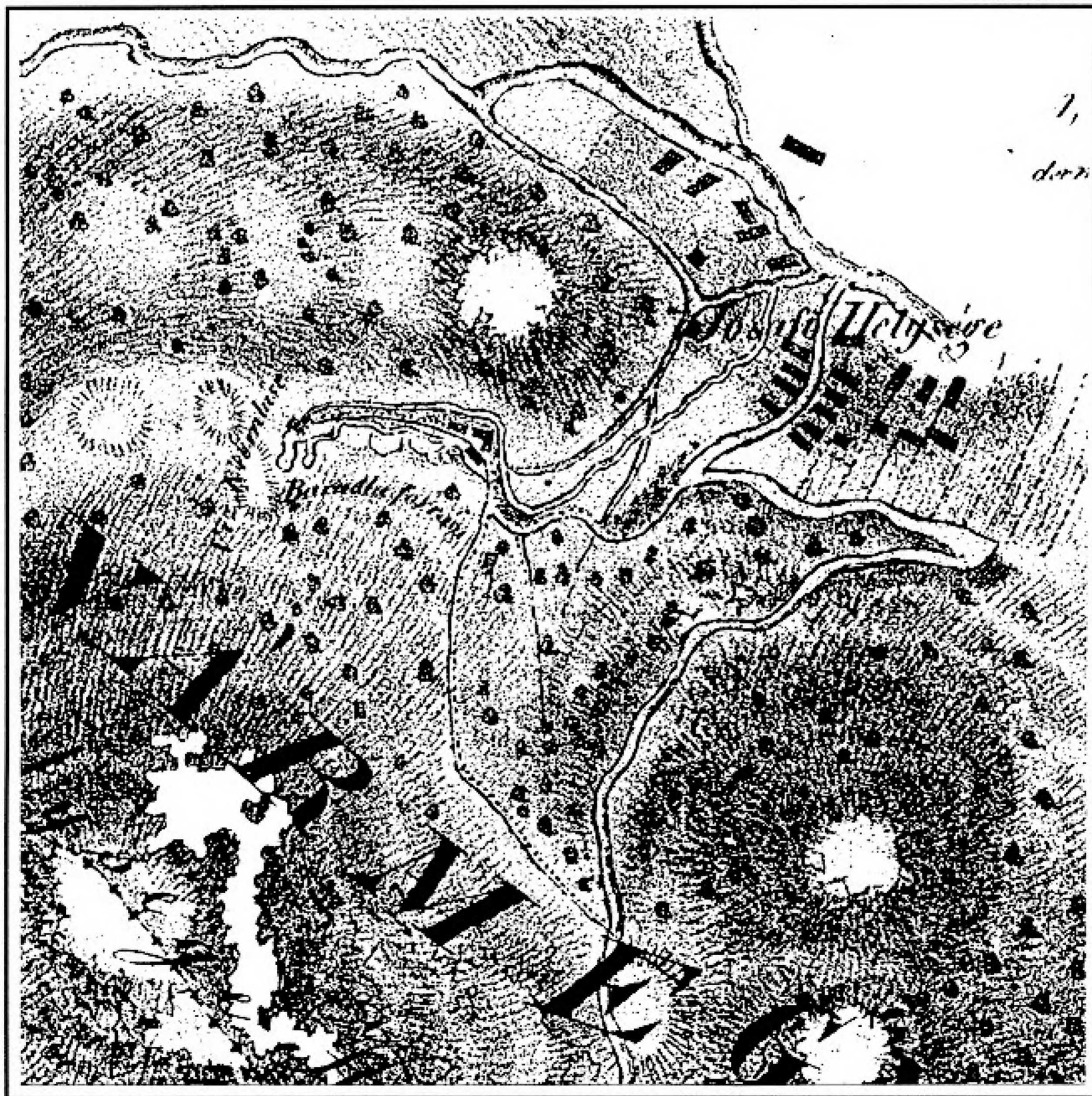
Az ábrázolásból az is kitűnik, hogy a Kecő völgy talpa volt „**Kecő Helysége határ Széle**” is, valamint az is, hogy a Kecő völgyben (amit a térkép „Babót völgyé”-nek nevez) – Kecő község megközelítésére egy akkor normálisnak számító út is vezetett.

A másik érdekesség „**Jósfő Helysége**” ábrázolása.

A mérnöki pontosságáról híres Vass Imre 24 ház-alaprajzot jelöl a község területén, de gyakorlatilag csak a mai Kecő-szöget és a mai Petőfi utca felső (Aggtelek felőli) végét ábrázolja.

Érdekes információkat tartalmaz a térkép a mai Tengersizem-tó és környékéről. A völgyfejben két határozott vízfakadási helyet jelöl, kis – völgytalpig vezető völgyecskeivel (valószínűleg a Rövid- és a Hosszú-alsó-barlangok kiömlései) és két felirattal: a völgyfejtől Ny-ra: „Víz Kiömlése”, D-re „Baradla forrás” [visszautalva Dr. Dénes György előző oldali cikkére; íme itt az egyik bizonyíték: akkor (1829) ezt nem hívták Jósva-forrásnak!]. A mai Tengersizem-tó kifolyásának környékén 3 jól látható épület alaprajz, ebből egyik valószínűleg a Sándy által is lerajzolt malom! Egy nem egészen egyértelmű házhelyet közvetlenül a források elé is berajzolt (2.ábra).

2. ábra

Emlékek Jósvafő múltjáról (X.) – Házasságkötés, lakodalmi szokások (beszélgetés Farkas Andrásné – Bözsi Nénivel)

Jósvafőn – a népesség fogyásának megfelelően – egyre ritkábbak az esküvők, lakodalmak. A házasságkötés és a lakodalmi szokások is igen csak megkoptak, átalakultak. Ennek tudatában egy II. Világháború előtti esemény emlékeit elevenítettük fel Bözsi Nénivel, 1998.december 5-én Jósvafőn.

SZ.P.: Milyenek voltak a régi lakodalmak, lakodalmi szokások? Milyen volt a Bözsi Néné esküvője? Bözsi Nénéieknek hányban volt az esküvője?

B.N.: 42. március 11-én.

SZ.P.: Itt Jósvafőn, vagy Aggteleken?

B.N.: Nem, itt volt Jósvafőn. Hát nekem nem volt nagy esküvőm. Mert az az igazság, őszintén megmondom: már nagy hassal vótam. Hát nem vót csak egy olyan családi összejövetel, családi vacsora.

SZ.P.: És akkor hogy volt, a Polgármesteri Hivatalban volt egy polgári és a templomban egy egyházi esküvő?

B.N.: Igen, igen, úgy, hogy a polgári esküvő akkor itt volt Jósvafőn, ugyanúgy mint most is. Akkor körjegyzőség volt. Igen itt volt, de csak szerény körülmények között. Egyházi esküvőm meg nem is volt. Nem volt, mert olyan szegénység is vót, meg minden, egyszóval nem vót. Meg azt, hogy őszintén megmondom: a gyerek már útban volt; Lajcsikám.

SZ.P.: Az összes testvére azért itt volt?

B.N.: Hát az összes testvérem nem vót, csak valahányan vótak, meg a két tanú..

SZ.P.: A Szülők itt voltak?

B.N.: Hát persze, ők itt vótak, meg ha jól tudom, a testvérekből is vótak itt, de mindenki nem vót itt.

SZ.P.: Akkor már itt laktak, a régi házban?

B.N.: Nem, dehogy itt laktunk. Itt a kert megett volt a szalmás ház. Oda vitt engem az uram. Tudod, ott ahol most Gál Jani lakik, ott volt elől egy szalmás ház. Az a Laci Bátyjáé lett az a hely, osztán Ő építkezett oda, úgyhogy nekünk

onnan el kellett gyönnünk, már amikor az anyósom meghalt. Mert én az anyóssommal laktam, meg az urammal. A kocsmá háta megett vót egy szalmás ház, osztán abba.

SZ.P.: Hozomány azért volt, stafirung, lepedők, ágynemű, meg ilyenek?

B.N.: Hát persze, hogy vót. Azt hozták nekem otthonról. Még most is megvan a menyasszony láda fenn a padon, a régi ház padon. Abba vót bele pakolva, de hát az is olyan szegényes vót! Mert én már a harmadik lány vótam, akit férjhez adtak. Abban az időben Péterkém, nem volt különösen egy olyan szegény családnak, mint amilyenben én éltem. Apám kisbíró, bakter, postás, halottkém, levente oktató, meg minden vót. Meg mezei munkás is, úgyhogy , nem azt mondom, hogy nem vót dunna, meg párna, egy pár lepedő, meg egy pár törölköző, törlő, ami feltétlen kellett. Emlékszem rá, hogy még ponyvám is vót, meg zsákom is, mert hát akkor ilyen vót a stafirung. Zsák, meg ponyva. A ponyva talán még most is megvan a padon, ha igaz. No, azt majd odaadom neked a Múzeumba.

SZ.P.: Ilyen, hogy lány kérés, akkor Bözsi Néni esetében nem volt?

B.N.: Hát nekem nem vót. De aki úgy ment férjhez, akik mondjuk egy cseppet jobb gazdák vótak, bizony vót, meg tűzháznéző is, meg minden.

SZ.P. Ezekre a szokásokra emlékszik, mert hallottam sok mindent; hogy a menyasszonyt a hídon pisiltették, meg egyéb lakodalmat megelőző szokások. Ezekről mondana néhányat?

B.N.: Hát én ezekre úgy nem emlékszek. Azt tudom, hogy először a legényeknek a szülei először elmentek a lányt megkérni. Megkérni a lányt, hogy adják-e, nem adják-e? Úgye azt eldöntötték, de akkor általában már úgy mentek, biztosra. Akkor vót a tűzháznéző. A lányos háztól mentek el , emlékszek rá, ide a szomszédba, Pogány János bácsi , Trizsből házasodott, Ilon Nénémet, a nagynénémet vette feleségül. Aztán emlékszem rá, amikor gyöttek ide tűzháznézőbe, Ilon Nene azt mondta nekik, hogy legelőször hátra menjetek, hogy milyen nagy ganaj csomó van hátul, az ól háta megett. Mert ha nagy ganaj csomó van, akkor jó gazdák, mert akkor van sok marha, meg akkor birtok van, akkor egy szóval az a nagynéném, úgy mondták akkor, még akkor egy fél házhely birtokja volt, hat hold. Mert egy egész házhely birtok 12 hold vót. De hát ők ketten vótak lányok, így hát egy fél házhely jutott. De evvel engedte el a kérőket, hogy nézzék meg hátul a ganajcsomót. A tűzháznéző után gyött a jegyváltás. Úgye akkor már mind a két helyen biztosak vótak, a vőlegénynél is a menyasszonynál is, hogy no most már egybe kelnek, úgye. Akkor gyött a jegyváltás. Hát régen a jobb gazdák úgy mondtuk, nagyobb jegyet vettek.

Például az vót egy karikagyűrű. Vót egy kísérő gyűrű, akkor fekete szövtruha anyagot, akkor anyagot, mert még akkor vót varrónő, azt vettek, meg akkor megvették a menyasszonyi ruha anyagot, abból varrták meg a menyasszonyi ruhát, egy kosztümöt, vettek egy olyan szürke kosztümöt, akkor vettek egy fehér fejkendőt, selymet, mibe legelőször elment a templomba úrvacsorát venni. Mert ha szombaton vót az esküvő, akkor másnap, vasárnap elment a fiatal házaspár pár a templomba. Most nem mennek, eszükbe sincs! No akkor elment a menyasszonyi ruhájába, mert akkor nem olyan sleppes vót, mint most, igaz-e, rendes, normális menyasszonyi ruha, meg a fehér selyem fejkendőbe. Azt a kendőt direkt azért vették. Akkor vettek egy fekete fejkendőt, egy fekete szövtruha anyagot. Sok helyen még arany láncot is, ott ahol jobb gazda vót, de az már igazán nagy dolog vót. Ezt akkor úgy mondtuk, hogy megyünk a jegyet venni. Ezt a fiúnak kellett venni, a menyasszonynak. A menyasszony meg vette a vőlegényi inget, akkor teljes egészében már az olyan jó gazdák teljes egészében, tetőtől talpig öltöztette a menyasszony a vőlegényt. Ugyan úgy, ahogy a vőlegény öltöztette a menyasszonyt. Meg még fekete kalapot is vettek. Meg a vőlegénynek karika gyűrűt. No meg cipő, meg zokni.

SZ.P.: És e mellett volt még nászajándék?

B.N.: Á! Ezt csak a fiatalok vették egymásnak! A nászajándék az majd az esküvőkor vót. Hát például nekem a szomszéd asszony két csuprot vett. Hát akkor még nem vót, hogy mosógépet, meg mit tudom én még mit vettek. Akkoriban nem is vót divat, vettek hat tányért. Hát például Piroskánknak Fuczkóné vót a keresztanyja, az már nagy ajándék vót, amit ő vitt, egy fejre való kendő vót, egy jó nagy kenyér, az esküvőre, ami akkor nagyon sokat számított, akkor még 5 liter bort, meg egy mákdarálót. Ennyi vót az ő ajándéka. Ez nagy ajándék vót akkoriba. Tudod, az a nagy paraszt kenyér, ami kemencében sült. Irén Néni jó nagyot sütött akkor, direkt arra. Vót olyankor, hogy nem szombaton vót a lakzi, vót úgy, hogy szerdán vót a lakzi. Akkor hívogattak vasárnap, vagy szombaton este. Ha meg szombaton vót, akkor szerdán este hívogattak, csütörtök este pedig vót a csiga-csinálás. Mert régen nem vették a csigát, úgy mint most. Az egy olyan kisebb fajta lagzi vót. Mert akkor főztek, evés-ivás vót. De sokszor éjfélig, meg attól függően, hogy mekkora vót a lagzi, meg mennyi vót a csiga csináló, úgyhogy egész az éjszakába nyúlott a csiga-csinálás.

Akkor meg pénteken már készülődtek, úgye, vót olyan jó gazdák, akik nagy disznót vágtak, meg szóval akkor is vót hallód minden: Tyúk leves, töött káposzta az mindenképpen vót, pecsenye is vót, szóval olyan menü vót, mint most általában. Szombaton vót a lagzi, még akkor szombat reggel a vőfély minden házba – most már nem – még bement.

SZ.P.: Voltak nevezetes vőfélyek, akiknek nagyon ment ez?

B.N.: A családban. Sokszor a családból, aki olyan rokon vót. Akkor elment még szombat délelőtt, oszt még mindenkit külön hívogatott, hogy hogy is mondta, várjál csak, emlékszek egy versre:

*„Gyenge cibe, vak liba,
Gyöjjenek a lagziha.
Kanalat, villát hozzanak,
Hogy éhen ne maradjanak.”*

Ez vót az a szombat reggeli hívogatás. Hát akkor aztán ment is a nép, meg aki hivatalos vót, hol kisebb lagzi, hol nagyobb vót. Csináltak sátrat is, ahol kisebb vót a ház.

SZ.P.: Bözsi Néni emlékszik olyan nagy lakodalomra, amiről azután évekig beszéltek a faluban?

B.N.: Az én időmben még nem vótak olyan nagy lagzik.

SZ.P.: A Kleinéknél, ahol Bözsi Néni szolgált, ott akkoriban nem házasodott senki?

B.N.: Ott nem volt házasság. Már amikor én ide kerültem, a fiatal asszony már ott vót, már vót két gyerek is, meg akkor már ott a lány férjhez ment. Klárikának hitták. Ő Szendrőbe ment férjhez, valami fogorvoshoz, akkor még Lajos vót, meg Karcsi, Karcsi akkor otthonra házasodott, már az ő családja vót ott, az anyjával együtt, meg a két gyerek, meg a felesége, a felesége sajókazai vót, nagyon aranyos, szép csöpp fiatal asszonyka vót, úgy emlékszem, úgy örültünk, amikor gyött az apja, Kazáról, mindig kocsival gyött, mindig egy pengő vót a borraival, tudod az nagy pénz vót, megörültünk neki, hát akkor nyóc pengőt kaptam, mint cseléd.

SZ.P.: Bözsi Néni kapott valamit a Kleinéktől, amikor összeházasodott?

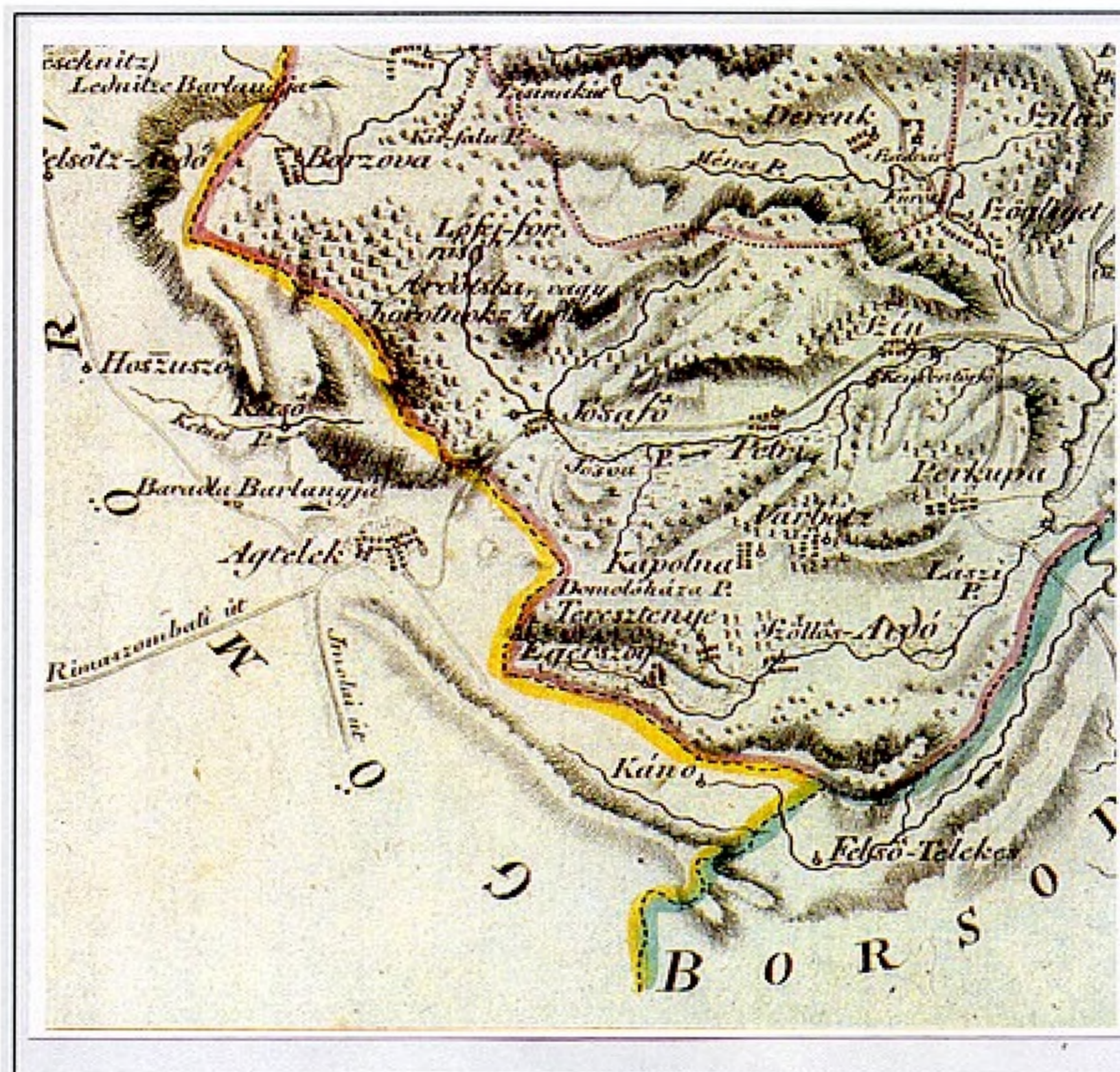
B.N.: Á! Nem! Nem kaptam én ötölük semmit a világon! Hát hogy mondjam meg Neked? A szomszéd asszonytól kaptam két csészét, többet egyebet semmit. Meg amit aztán Trizsből hoztak nekem, abban a ládában, ami még a padon van most is.

SZ.P.: Köszönöm szépen a beszélgetést!

Jósvafő régi térképeken III.

A Magyar Hirmondó 1791. augusztus 2-i számában jelentette be Görög Demeter Magyarország megyei térképei kiadási tervét. 1802-ben adták ki az első 26 térképlapot *Bécsben* „Magyar Átlás, az az Magyar, Horváth és Tóth országok Vármegyéji, és Szabad Kerületei és a határőrző Katonáság Vidékinek közönséges és különös táblája: közre bocsátotta Görög. Viennae, 1802.”

Papp-Váry Árpád – Hrenkó Pál: Magyarország régi térképeken [Gondolat/Officina Nova, 1990. Budapest] c. könyve adja közre ennek a sorozatnak a Torna megyei lapját (festett rézmetszet, nagysága 31x43 cm, méretaránya változó, OSZK Térképtár TA 4678). A Jósvafő környékét bemutató részlet látható itt ↓:

A kinagyított részlet számtalan új információt szolgáltat. Jósvafőt (*Jósafo* írásmóddal) az Aggtelekre vezető út két oldalán elhelyezkedő 8 házalaprajzzal jelöli. Két malmot jelez jelkulccsal, egyet a falu Színpetri (*Petri*) felőli végén, egyet pedig a községtől Ény-ra (ez lehet a Törőfej-völgyi malom – a mai Tengersizem-tó helyén -, de lehet valamelyik Kecső-völgyi malom is. A rövid vízfolyás helyéből és irányából ezt nehéz eldönteni!). Egyértelműen jelöli – névvel – a *Lófej-forrás-t*, alatta az alábbi felirat: „*Ardótska vagy Korotnok Ardó*” (?!). Egy malmot jelöl Színpetribe, két malmot és egy kender törőt Színbe. Jelöli a Baradla aggteleki bejáratát és a „*Lednitze Barlangja*”-t.

A régi Torna vármegye és néprajzi jellege²

Torna a 18-19. században az ország legkisebb vármegyéje volt. Falvainak száma általában 30-40 között változott, 1772-ben 42 községből állt. Lélekszáma az 1840-50-es években megközelítette a 30 ezret, de az 1870-80-as években a 20 ezer főhöz állt közelebb. Torna megye népe a középkor óta túlnyomó részt magyar volt, az északi magyar népterületen belül is sajátos, jellegzetes anyagi kultúrát alakított ki.

Torna megye történetének néhány mozzanata

Tertülete a 10-11. században gyepű, Borsod északi határövezete. II. Béla uralma végén is lakatlan, erdős hegyvidék. Első ismert telepei Torna és Jászó. A 12. század végén királyi erdőség, olyan birtoktípus, amely 1200 körül nyerte el szervezeti formáját. A tornai erdőispánságot 1198-ban említik először. Hozzá tartoznak a Gömör-Szepesi érchegység déli vonulatának és a Felső-Bódva vidékének nagy erdőségei, az ún. Fekete-erdő. Központja Torna volt, itt élt a kezdetben *procurator* nevet viselő királyi jószágkormányzó. Alá tartoznak a királyi vadászterületet őrző erdőővők, régi magyar nyelven ardók, továbbá a vízóvók, meg az erdőségekben élő vadász, méhész, kovács és földműves közösségek. E királyi szolgálónépek emlékét őrzi a régi Torna számos községneve: *Hídvégardó*, *Szőlősardó*, *Andócska* vagy *Korotnok-Ardó* [lásd Jósvafő régi térképeken III. című cikk] (elpusztult), a karsztvidék keleti szélén *Pelsőcardó*, a Torna mentén *Méhész* és *Szád-Udvarnok*, *Kovácsi* a Csermosnya és *Rudnik* a Bódva völgyében. Vasművességre utaló falunév *Mile* ('szénégető boksa') Borsod és Torna határán.

A Sajó és Bódva közötti térség a betelepülés időrendjét tekintve három részre osztható:

- a) A Sajó völgye Gömörben Pelsőcig és a Bódva völgyében az Edelény melletti Borsodig.
- b) A Szuha völgye és a Galyaság a karsztvidékig, Hosszúszó, Kecső, Aggtelek, Teresztenye vonulatán át Szalonnáig.
- c) A Szilicei-fennsík, a Jósva, a Torna és a Csermosnya-patak völgye.

Ez a harmadik települési fázisban megszervezett terület lett a tornai erdőispánság, a későbbi Torna vármegye. Ezt a tájat a magyarság a 12. század második felében és a 13. század első felében népesítette be

² Vázlatos kivonat Paládi-Kovács Attila azonos című cikkéből, amely a miskolci Herman Ottó Múzeum évkönyve XXXIII-XXXIV. kötetében jelent meg 1996-ban (p = 193-209)

Az „erdők népét” királyi vármegyébe – *comitatus* – szervezték és 1272-ben ispán alá rendelték. A tornai erdőispánság területe jóval nagyobb volt, mint a későbbi Torna vármegye, Szepes vármegye leválásáig egészen a Tátraig (!) tartott. A 14. század elején a királyi terület nemesi vármegyévé alakul. 1319-ből származik az első adat, amikor Torna szolgabíráit említik.

Torna megye az újkorban két járásra tagozódott, az Alsó és a Felső járásra. Torna különállóságát az egyházszervezet és a táj jellege is erősítette. 1263-ban a tornai *districtus* tizedeit már az esztergomi érsek élvezte, kiválva az egri püspökség területei közül. Az 1332-1337. évi pápai tizedjegyzék még nem szól a tornai főesperességről, de 1397-ben már említik.

Torna megye minden bizonnyal székhelyéről, Torna váráról kapta a nevét, az pedig a Torna patakról. Ez szláv eredetű név. A szláv víznév töve egy ’tüske, tövis, kökény’ jelentésű szóéval azonos.

A Gömört Abaújjal összekötő ősi szekérút *Tornajáról* kiindulva kapaszkodott fel a mészkő fennsíkra és a jósvafői, színi völgyön leereszkedve jutott el a Bódva völgyébe, s tovább Kassára. Az először 1291-ben említett Tornalja név a „*Tornai karsztvidék*” déli szélére utal.

A 18. század végén Torna vármegye még őrzi önállóságát és falvainak többségét. Fényes 1837-ben 1 mezővárosról, 41 faluról és 5 népes pusztáról tesz említést. Az 1850. évi közigazgatási beosztás ismét megszüntette a tornai igazgatást. A Csermosnya-völgy községeit, Szilicét és Borzovát Gömörhöz csatolták, a megye többségét pedig Kassa alá rendelték. 1867-ben a kiegyezés után ismét visszaáll a megyei igazgatás. Az 1881. évi LXIV. tc. azonban Tornát újra, s most már tartósan Abaújhoz kapcsolta, mint az egyesült vármegye 5. járását. A tornai járáshoz 1900-ban 45 község tartozott, népessége 22 314 fő volt.

A 19-20. századi statisztikák és népszámlálások Tornát magyar többségű területnek mutatják. A megye magyar népe túlnyomóan a középkori lakosság leszármazottja. Torna az újkorban is inkább népességet kibocsátó, mint befogadó vármegye volt.

Torna vármegye népe az alsó és a felső járásban is szinmagyar volt a középkor végén és az újkor elején. Északról a németséggel érintkeztek.

A 16-17. században Torna vármegye több községe elnéptelenedett. 1720-21-ben mindössze 30 községet tartanak számon. Ebből 22 volt szinmagyar, további 6 magyar többségű. A családnevek 95 %-a magyar, 4,41 %-a szlovák, vagy ruszin,

0,55%-a német.. Németek főként *Meczenzéfről*, kisebb részben a Szepesség más részeiből származó, szórványosan megtelepült családok.

Az 1893-as cigányösszeírás a tornai járásban 513 cigányt talált., Abaúj-Tornában összesen 3676 főt. Torna megye cigánysága régtől fogva magyar anyanyelvű.

Egyházak és felekezetek

Egyházszervezetileg a *tornai districtus* a 14. században önállósult tornai főesperességhez tartozott, utolsóként bekerülve az esztergomi káptalanba.

A 16. században Torna magyarsága is protestáns hitre tért. Az ellenreformáció nem járt teljes sikerrel. A 19. század első felében a lakosság egyik fele protestáns, a másik fele katolikus. 1819-ben 11080 katolikus, 7166 református, 252 evangélikus és 186 izraelita volt a megyében.

A tornai járás népének felekezeti megoszlása 1900-ban a római katolikusok arányszámának növekedését mutatja (római katolikus 10448, református 8836, evangélikus 179, görög katolikus 1922 fő). 1900-ban már éreztette hatását a kivándorlás, amibe a föld nélküli zsellér katolikusok előbb kapcsolódtak be, mint a földaprózódás által elszegényedő reformátusok..

A zsidóság 1837-ben még kis számban és szétszórta élt a megyében. 1900-ban a népszámlálás 923 izraelitát regisztrál.

Társadalmi viszonyok

A régi Torna megye társadalmát nemcsak a kézművesség, a valódi polgárság hiánya, gyengesége jellemezte. Torna területén 1785-ben 1647 nemes volt (5-6 %-os részarány). A köznemesek többsége néhány faluba tömörült (pl. *Borzava, Jósvafő, Komjáti, Teresztenye, Varbóc*), viszont a Csermosnyavölgyében mutatóban sem akadtak nemesek.

Záró gondolatok

A régi Torna megye anyagi műveltségében, nép-hagyományaiban bőven vannak tájspecifikus elemek. Ezek mindig is sajátos jelleget, egyéni arculatot adtak e kis megye népi műveltségének s az ott élők közösségeinek.

„A kormányzó a Baradlában”¹
1936. május 21.

Az évszázados álmából ébredező Baradla-barlang új fejlődésének legjelentősebb állomásához érkezett el 1936. május 21-én, áldozócsütörtökön. Magyarország kormányzója, *vitéz nagybányai Horthy Miklós* Őfőméltósága meglátogatta és megnyitotta a barlangnak azt a két szakaszát, amelyet a Magyar Turista Szövetség múlt évben korszerű utakkal és villanyvilágítással látott el.

Dr. Zsitvay Tibor, a Szövetség és a barlang ügyeit intéző Baradla-bizottság elnöke kérésének örömmel engedve, a kormányzó már a barlangnak a Szövetség kezelésébe történt átvételekor kilátásba helyezte személyes látogatását, aminek idejét áldozócsütörtökben állapította meg május hó első napjaiban. A lázas iramban megindult előkészítő munka oroszlán része *Dr. Zsitvay Tiboré* volt, akinek személyes közbenjárására valóban olyan előkelő vendégkoszorú fogadta Őfőméltóságát a barlang előtt, amely méltó volt egyrészt a magas vendéghez, másrészt a megnyitásra váró természeti csodához. A turisták közt jóformán előszóval folyt a meghívás és szervezkedés munkája, mivel a nagy nyilvánosságot érthető okból kerülni kellett. A turistatábor szervezettségét és lelkesedését dicséri, hogy a Szövetség legtöbb tageszervezetét képviselő százfőnyi küldöttség valóban reprezentálta a magyar turistaságnak és azon keresztül a magyar társadalomnak minden rétegét, árnyalatát, osztályát, amint azt a kormányzót üdvözlő elnök beszédében kifejtette.

Az ünnep napján reggel öt órakor induló külön motoros gyorsvonattal utaztak a turisták Miskolcig, soraikban foglalt helyet *Bornemissza Géza* iparügyi miniszter kíséretével, továbbá *vitéz dr. Tárczay-Felicides Román* miniszteri tanácsos, a kultuszminiszter képviselője, *dr. Prém Lóránd*, az Országos Testnevelési Tanács főtitkára, valamint a Szövetség elnökségének több tagja. Miskolcon négy autóbusz fogadta be a százfőnyi sereget és vitte az ez alkalomra szépen rendbehozott, de a több napos esőzés miatt eléggé sáros utakon Szendrőn át Jósvafőre. A színi állomáson már ott láttuk a Turánt, a kormányzó különvonatát, a barlang jósvafői torkolatánál pedig már egy egész autótábor állt. A feldiszitett bejáró előtt sorakozott a díszes fogadó bizottság, élén *Darányi Kálmán* földművelésügyi miniszterrel, a miniszterelnök helyettesével. Ő hozta magával Lillafüredről jövet *Bornemissza Géza* iparügyi minisztert, de vele jöttek *Fabinyi Tihamér* pénzügyi, *Winckler István* kereskedelem- és közlekedésügyi miniszterek, valamint *vitéz Borbély-Maczkó Emil*, *Patay Sámuel* és *Lukács Béla* főispánok, *Szent-Imrey Pál* és *Bónis Aladár* alispánok, *Senn Ottó*, a MÁV

¹ A Magyar Turista Szövetség Hivatalos Értesítője, I. (XI.) évfolyam, 1936. június 6.szám; p=236-237
 Dely János visszaemlékezésében említi a kormányzói látogatást (Jósvafői Helytörténeti Füzetek 7. füzet, 1997. 20. oldal, a részletek megismertetése céljából adjuk közre a látogatást ismertető cikket.

elnökigazgatója, *Tüske Jenő* főtanácsos és *Bethlen Istvánné* grófnő, akik mind Lillafüreden töltötték már az előző estét és az éjszakát és *dr. Zsitvay Tiborral* együtt autókön ideérve várták a magas vendéget. A barlangbejárat előtt csatlakozott hozzájuk a környék előkelőségének számos tagja, köztük vitéz *Sónyi Hugó altábornagy*, vegyesdandárparancsnok, *Halmai Béla* miskolci polgármester, több, környékbeli kerület országgyűlési képviselője és még többen.

Dr. Zsembery Gyula másodelnök már előző reggel a helyszínre érkezett és *Kessler Hubert* barlangigazgatóval, valamint *Kaffka Péterrel* és a helyi hatóságokkal megtette az utolsó előkészületeket.

A kormányzót hozó autó pontosan fél tizenkettőkor kanyarodott a jósvafői bejáró elé. Mialatt a turisták a Himnuszt énekelték, egy pillanatra a Nap is kibukkant a felhők közül. *Őfőméltósága* ellépett a várakozók előtt, megszólította sorban a kormány és közigazgatás funkcionáriusait, azután megállt a turistákkal szemben és meghallgatta *dr. Zsitvay Tibor* üdvözlő beszédét.

Ez a rövid beszéd a maga pár percre szorított tömörségében egyike volt a mesterszónoknak ismert *Zsitvay* legszebb sikereinek. Benne volt mindaz, ami a magyar turistamozgalom lelkét, értékét, súlyát, hitét és vágyait jelenti, szívből fakadó, szívbe találó, lelkes és lelkesítő közvetlenséggel, mesteri rövidségben és mégis mindent kifejezően, pár lépésnyire a trianoni határtól, de lélekben a Kárpátok koszorújáig szárnyalva.

A kormányzó meghatottan, meginduló közvetlenséggel válaszolt és megadva az engedélyt a megnyitásra, megindult a bejárat felé. Amíg kíséretével végigjárta a jósvafői szakasz kivilágított részét; *dr. Zsitvay Tibor* vezette és *Kessler Hubert* szolgált szakszerű magyarázatokkal. Az Óriások termében *dr. Zsitvay Tibor* kérelmére megengedte, hogy a barlangnak ezt a legnagyobb részletét óriás nevezék el, amit *Darányi Kálmán*, mint az erdőtörvény végrehajtója, de úgyis, mint a kormányfő helyettese a jelenlévők lelkes éljenzése közben hirdetett ki. Mindenki csodálattal szemlélte a természet és az emberi szorgalom nagyszerű alkotását, a csodálatos szépségű, mesterien megvilágított cseppkőalakulatokat és a kitűnő utakat.

Félegy után jött ki a kormányzó a barlangból és a jósvafői menedékház teraszán a meghívottakkal villásreggelihez ült.

Ezalatt a turisták első csoportja, mintegy ötvenen, nemcsak a megvilágított részt járta végig, hanem egészen a vöröstői kijáratig ment, míg az utánuk mintegy húsz perccel következő második ötvenes csoport az újonnan elnevezett Horthy Miklós-teremnél fordult vissza.

A kormányzót autója a villásreggeli végeztével Aggtelekre vitte, ahol dr. Chohnoky Jenő várta és kalauzolta végig a régebben ismeretes és most szintén villannyal világított aggteleki szakaszon. Ez a rész is megnyerte *Őfőméltósága* tetszését, aki félhárom után, őszinte meglepedését és köszönetét nyilvánítva tért vissza Színre, meghíva vonatára a minisztereket, akikkel együtt estére visszatért a fővárosba.

A délutáni órákban, többszöri zivataros eső után, kisütött a Nap és a résztvevők tábora ragyogó színek közt, emelkedett hangulatban élvezte a Boldva és Sajó völgyének kedves, meghitt szépségeit, amint a sok autó, autóbusz fellobogózott falvakon, éljenző falusiak sora közt vitte őket, kit Miskolcra, kit Budapestre, kit még messzebb, ahonnan mind örömmel jöttek ünnepelni a Baradla nagy napját.

Az ünnepség – méltán – úgynevezett „szép sajtót” kapott az ünnep után megjelent napilapokban; külön köszönet illeti meg a közlemények sorában *gróf Bethlen Istvánné* hangulatos, kedves beszámolóját.

Ami mindennél fontosabb: a turistaügyek intézését legfelsőbb fokon irányító összes tényzők jelenléte és az országos érdeklődés fölkelése. Ha a Szövetség azt akarta demonstrálni, hogy Aggteleket egy nap alatt meg lehet Budapestről járnai, akkor tulajdonképpen ennek majdnem az ellenkezője sikerült, hiszen tizenkét óra utazás, aminek a költsége minden, ez idő szerint kieszközölhető kedvezményel: 14 pengő, inkább akadálya, mint lehetősége annak, hogy komoly propagandát lehessen kifejteni és kellő nagyszámú látogatót odavinni.. De egyrészt a menedékház-kérdés megoldásával, másrészt a közlekedés javításával itt is lehet segíteni. Ha akár Jósvafőn, akár Aggteleken megfelelő turistaszállás, majd később a kényesebb igényeket is kielégítő *megszállási lehetőség* lesz, ez épp úgy megkönnyíti a propaganda feladatát, mint az, hogy Színről állandó autóbusz összeköttetés létesül a jósvafői bejárathoz. Hiszen a Szövetségnek számtalan irányban kész tervei vannak; az illetékeseken most a sor, hogy ezek a tervek meghallgatásra és megvalósításra leljenek.

A Baradla – amint a kormányzó is mondta – egyedülálló kincse a magyar földnek; minden magyarnak kötelessége, hogy ezt a kincset csiszolja, hozzáférhetőbbé tegye ország-világ számára, hogy valóban aktív értékévé is legyen ennek a ma értékekben oly szegény országnak!

D.S.”

A változatlan terjedelemben közzétett cikk helytörténeti és barlangkutató – barlangi idegenforgalom – történeti érdekességén túl egyéb tanulságokkal is szolgál a jelenkornak. Példamutató az a – korát megelőző – menedzseri

szemlélet és tevékenység, ahogy Dr. Kessler Hubert a Baradla-barlang és térségének ügyét képviselte egy meglehetősen bonyolult történelmi korszakban (Túl sok hálát és köszönetet nem kapott érte, egy emlékszobát legalább megérdemelve tevékenysége szeretett és kutatott barlangja valamelyik bejáratánál, ezzel is bővítve a „barlanglátogatás utáni” turistaprogramok szegényes sorát. Egy lehetséges emlékszoba teljes tárgyi emlékanyaga Dr. Kessler Hubert özvegyének birtokában jelenleg – még – érintetlenül, egyben van!)

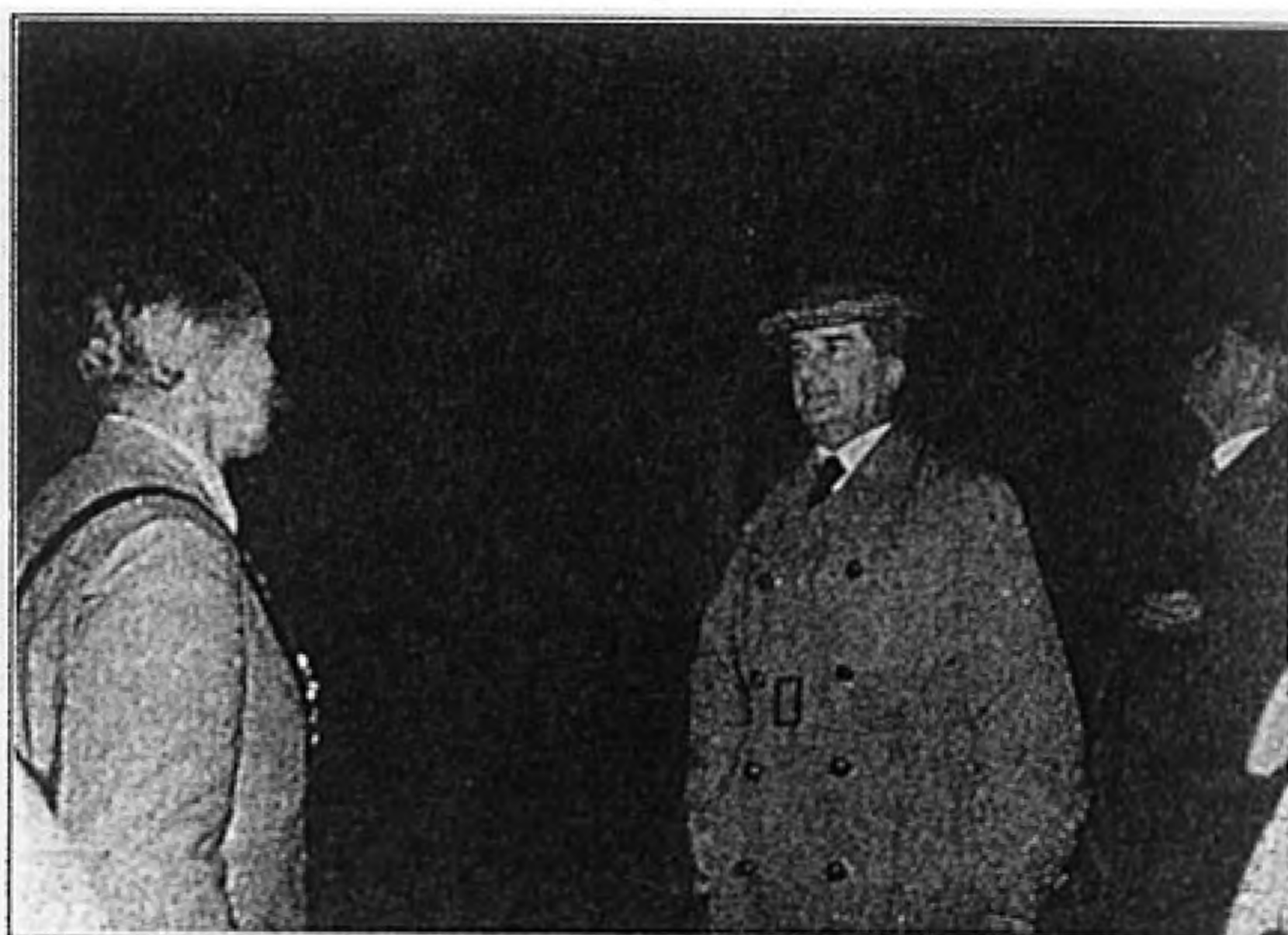
A MAGYAR TURISTA SZÖVETSÉG HIVATALOS ÉRTESÍTŐJE

Hivatalos helyiség:
V. Alkotmány-u. 3
Hivatalos órák:
szerda és péntek
18–20.
Telefon: 25-7-77

MEGJELENIK MINDEN HÓNAPBAN.

I. (XI.) ÉVFOLYAM. 1936. JÚNIUS. 6. SZÁM.

Szerkeszti és a kiadásért felel: Dr. Dobiacki Sándor, a MTSz alelnöke.

Vitéz nagybányai **HORTHY MIKLÓS** Magyarország kormányzója
megtekinti a BARADLA-barlangot.

A jósvafői kapahámor rekonstrukciójának helyzete

A helytörténeti-ipartörténeti kutatások előrehaladtával, 1996-ban tettem javaslatot először az Aggteleki Nemzeti park vezetése és a község Önkormányzata felé a községben a 30-as évek végéig működő vízenergiával működtetett kovácsüzem – az. ú.n. **kapahámor** – rekonstrukciójára (*Jósvafői Helytörténeti Füzetek 4. füzet, 1996. augusztus*).

Akkor még abban reménykedtem, hogy a község 1999-évi 600 éves jubileumára el is készülhet ez az álmom, de a megvalósítás irányába mutató érdemi előrelépés azóta nem sok történt.

Nem sok, de azért nem is semmi! A Nemzeti Park Igazgatósága vizsgálja annak a lehetőségét, hogy a volt turbinaházban lévő – lakás céljára alkalmatlan – szolgálati lakást megszüntesse. Ebben a térben lehetőség nyílna egy helyi **technika- és ipartörténeti kiállítás** berendezésére. Látszólag szívügyem – a tájház – ellen beszélek, de tisztán látni kell, hogy az 'hál Istennek lassan megtelt, ottani bővítésre – ezekkel a témakörökkel – egyenlőre nincs lehetőség.

A volt turbinaházhoz hozzáépített – volt mosoda – elbontható, hasonlóan az az előre-gyártott vb. garázs, ami egyáltalán nem a tájba illő, otromba épület. Az így felszabaduló hely elegendő lenne a rekonstruált hámorépület felépítésére és berendezésére. A volt turbinaházhoz vezető üzemvíz-csatorna kb. 10 méterrel történő meghosszabbításával a vízikerekek vízellátása (egy facsatorna közbeiktatásával) gond nélkül megoldható lenne (lásd a következő oldalt!).

A hámorépület köépülete és a víz örök energiáját kifejező vizzuhogás nagyban emelné a ma meglehetősen lehangoló képet nyújtó, egyébként gyönyörű hely hangulatát.

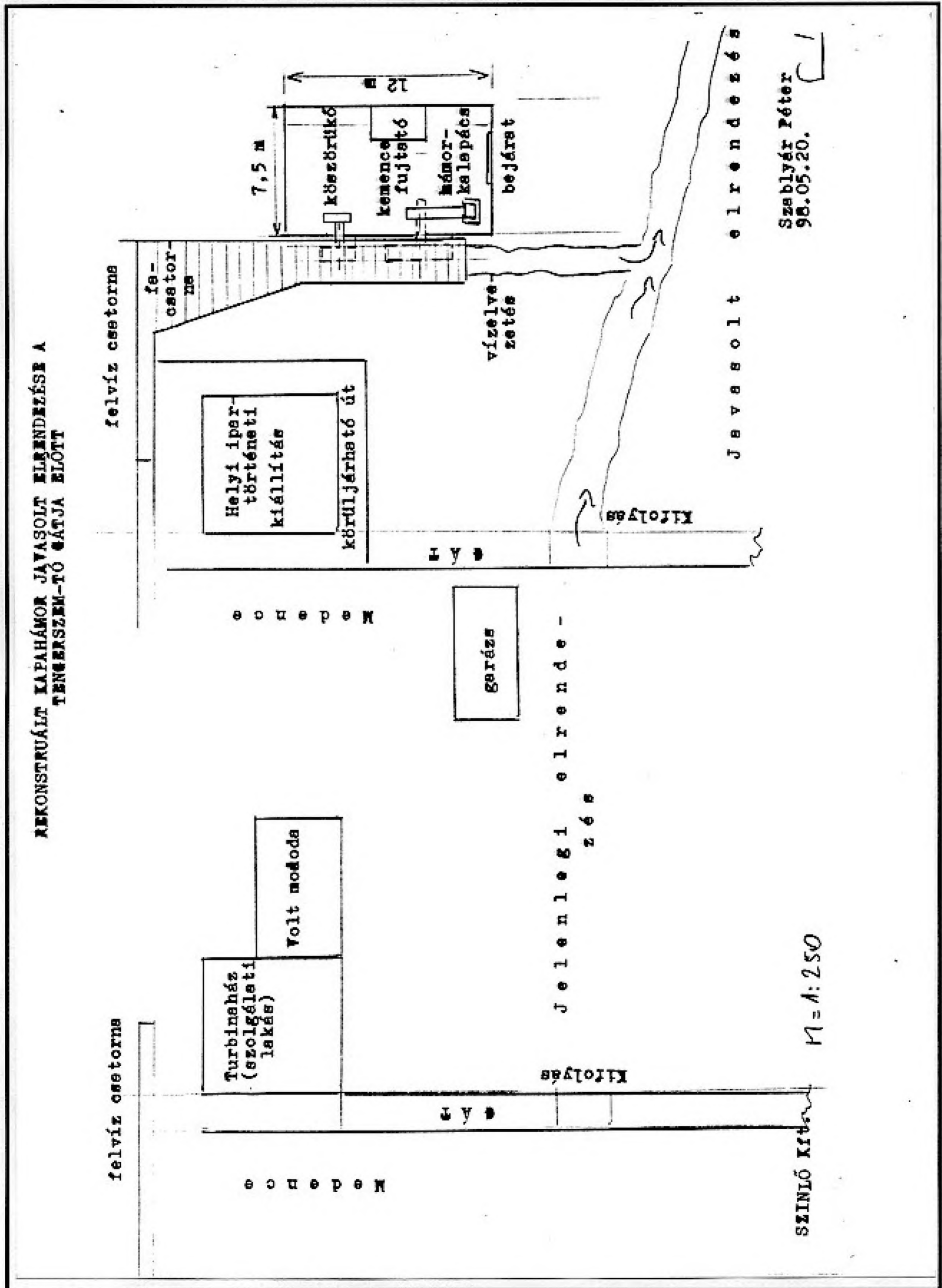
Berczik Pál villamos szakértő helyszíni szemléje alapján a több, mint egy évtizede üzemben kívüli, részben hiányos, de alapberendezéseit tekintve ép **Ganz turbina** (amely a turbinaház alagsorában található) életre lehelhető és üzemeltethető lenne, részben újabb látványosságként, részben akár ennek az objektumnak az energiatermelő berendezéseként.

Sajnos, a korábban itt üzemelt – *Dr. Kessler Hubert* igazgatósága idején telepített – turbina a hatvanas években kohászati alapanyaggá vált.

Változatlan optimizmussal bizom abban, hogy az Aggteleki Nemzeti Park és a jósvafői Önkormányzat összefogásával létrejöhet ez a páratlan látványosság, legalább az ezredfordulóra!

Szablyár Péter

A rekonstruált kapahámoz felépítésének helyszín-vázlata a jelenlegi és a javasolt elrendezéssel

Hírünk a világban

Az idén Budapesten megrendezett 63. Nemzetközi Öntőkongresszus alkalmából az Országos Műszaki Múzeum **Öntödei Múzeumában** gyűjteményes kiállítást rendeztek a „*XIX. századi magyar öntöttvasművesség*” címmel.

A kiállításon látható (1999. márciusáig!) a tájház gyűjteményéből az az öntöttvas díszdoboz, amit *Bokros Árpád* adományozott 1996-ban a tájháznak.

Az öntöttvas díszdoboz képe (fotó: Borzsák P.) bekerült Pusztai László „*Öntöttvasművesség Magyarországon*” című, 1998-ban az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület által kiadott reprezentatív könyvbe is. Büszkék vagyunk mindkettőre!

XIX. SZÁZADI MAGYAR ÖNTÖTTVASMŰVESSÉG

Öntöttvas kályhák és díszöntvények
időszaki kiállítása

az

Országos Műszaki Múzeum
ÖNTÖDEI MÚZEUMÁBAN

Budapest II., Bem József u. 20.

Telefon: 202-5327

174. Öntöttvas díszdoboz.
Jósvafői Tájház
Cast iron casket.
Peasant-House Museum, Jósvafő

123

Pusztai László

Öntöttvasművesség Magyarországon

Jósvafő a világhálón

Jósvafő és a tájház ez év novemberében megjelent a világhálón. A lapokon a falu címere, néhány jellegzetes fotó, magyar, német és angol nyelvű szöveg olvasható.

Fellelhetőség: [www cache.ma.hu/szinlohome](http://www.cache.ma.hu/szinlohome)

Íme, egy angol nyelvű oldal:

The Village
and
the Village Museum

Jósvafő village nowadays counting 380 inhabitants lies in the valley of Jósva-stream in the middle of the Aggtelek-Karst, in the North Eastern part of Hungary. Three more streams join Jósva in this region, namely Tohonya-, Kecső- and Kajta-streams the water of which is taken by Jósva to Bódva-River.

The name of the village is first mentioned in a diploma originated from 1272 in the form ILSUAFEY - denoting the springs area of Jósva-stream - but the diploma does not refer to the existence of inhabited dwellings. In the vicinity of the village there have been found the remnants of early Middle-Age ironworks activities in some places.

A zsúpfedél készítéséről

Idősebbek elbeszéléseiben ma is gyakran szerepel a „szalmás ház” fogalma (lásd Farkas Andrásné – Bözsi Néni visszaemlékezése ebben a füzetben). Idézzük fel ennek a tetőfedési módnak a lényegét Selmeczi Kovács Attila: „A zsúpfedés készítése a keleti palócoknál” című cikke alapján [ETHNOGRAPHIA, Budapest, LXXIX. évf., 1968., p = 548 - 559].

A keleti palócok legfontosabb tetőfedési anyaga a századfordulóig és azt követően néhány évtizedig a rozsszalma, a *zsúf* volt. A zsúpszalmát kis kévékben, csomózva kötötték fel a tetőre.

A felkötözésre kerülő szalma épségére az aratástól kezdve ügyeltek. Az egyenesen álló, hosszúra vágott rozst külön kévékbe kötötték. A kévét elkülönítve tárolták a csűrben. A csűr *szűrűjén* óvatosan csépeltek ki, hogy a szára ne törjön meg. A kicsépelte *gabona* szalmáját ismét gondosan kévébe kötötték, amit *zsúfklvének* neveztek.

Ősszel és télen, amikor joban ráértek, végezték a bábuzást: a fedéshez szükséges szalmacsomók elkészítését. Ezeknek a tetőfedésre szolgáló kis kévéknek a neve igen változatos ezen a vidéken: *zsúf, bábu, babka, matring*.

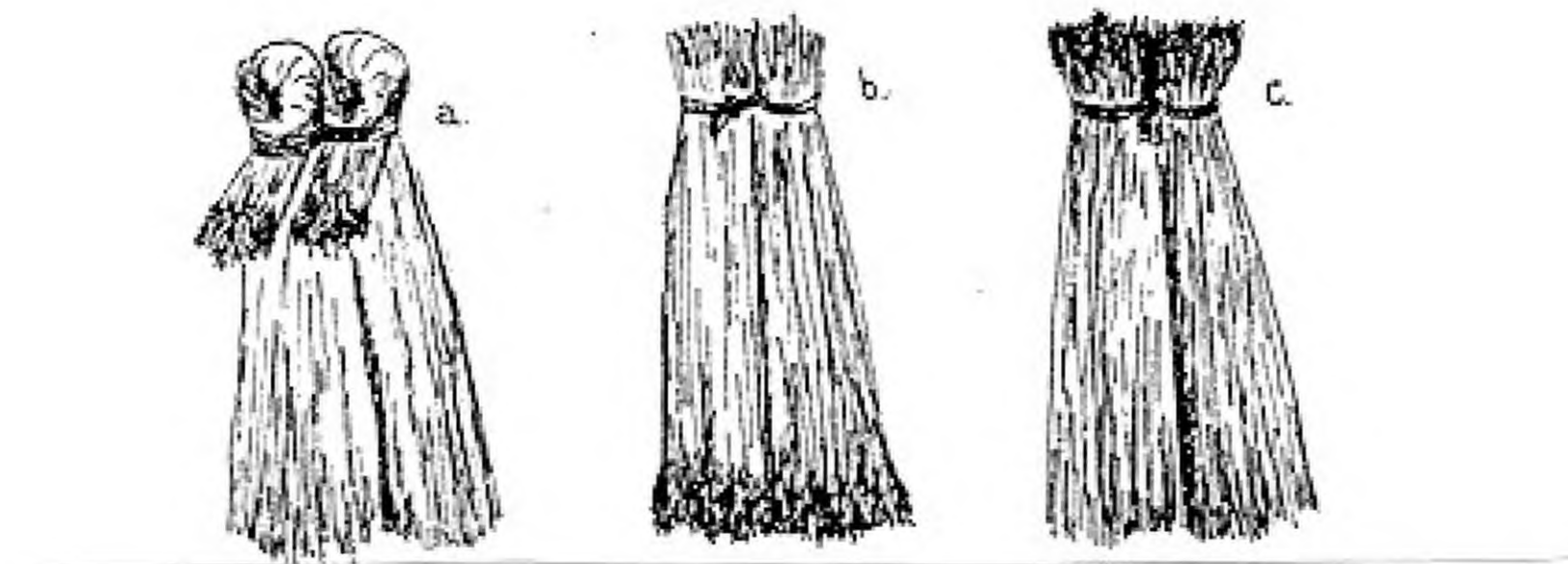
A felkötözésre kerülő szalmacsomónak három változatát ismerték és alkalmazták: a *fejes-, sima- és pendelbáb* ill. *matringot*. A fejes matringnak Gömörszőlősön *búbos*, a simabábunak Mikófalván *lapos*, Urajon *bábamatring*; a harmadik fajtának: a *pendely(es) bábunak* Parádon a *cifra*, Aggteleken, Jósvafőn *szoknyás* a neve.

A szalmacsomó, a bábu vagy matring hossza 60-65 cm, vastagsága kb. 10 cm volt. Egy bábu mennyisége egy *összmarék*, vagy két-három *félmarék* szalmából tevődött ki.

A *fejesbáb* úgy készítették, hogy a kévéből elvett maréknyi szalmát a hónuk alá véve kalásza alatt egy arasznyira vagy egy sukra megcsavarták, és a fejét visszahajtották a szárához. Magából a szalmakévéből elvett néhány szálból sodort vékony szalmakötéllal a visszahajtott fejet áttekerték, végét a kötés alá dugták. Ilyen módon kapott fejet a bábu, amiről a nevét is kapta. Használták a *fejesbáb* magában, de gyakoribb volt a páros, kettős. Két *fejesbáb* egymáshoz fogtak, az egyikéből szálat húztak ki, fél kézzel kötélnek megsodorva átcsavarták a megkötött fejek alatt, végét a másik kötésébe dugták. Utána a két kévét ellentétes irányban átfordították és megnyomkodták. A kötél a kéve közé szorulva erősen tartotta azokat.

A *simabábut*, melynek előállítása a legegyszerűbb, hozzá a legkevesebb anyag kell, de tartóssága a legrövidebb, a tövéhez közel kötötték meg.

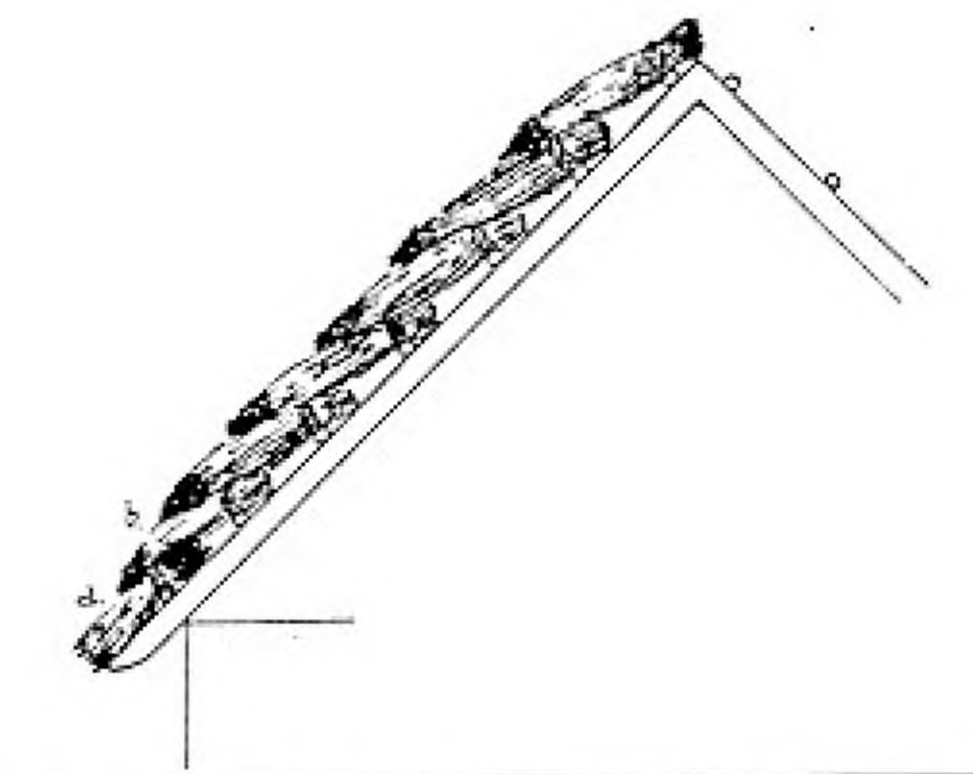
A *pendelbábut* a kalásza alatt kötötték meg szalmakötéssel. Általában párosan használták.

A felkötésre kerülő zsúpkévék változatai: a) fejebábu, b) simabábu, c) pendelybábu

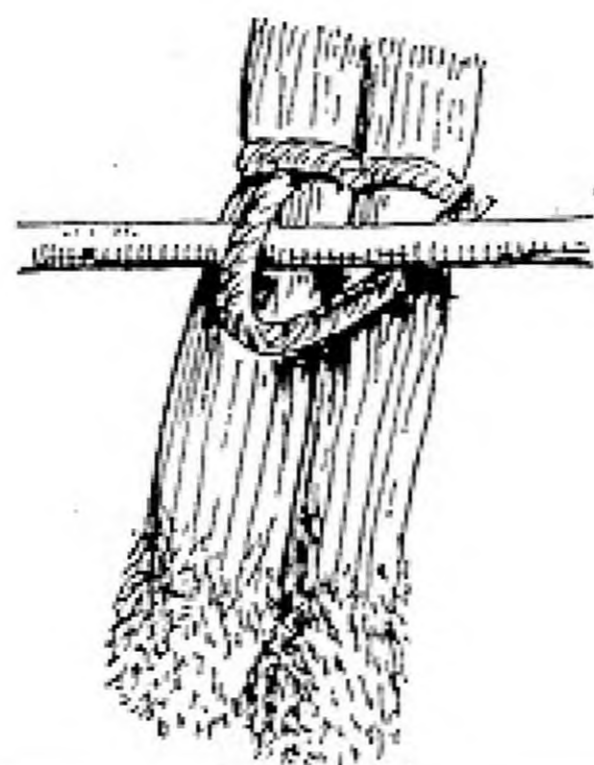
A felkötésre kerülő zsúpkévék méretének megfelelő távolságban helyezkedtek el a tető szarufáira szögelt tartólécek.: 35-40 cm-re egymástól. A tetőre egy ember kötözte a bábukat. Egy ember állandóan adogatta fel az előre elkészített kévéket, bábukat (rendszerint egy asszony, vagy egy-két ügyesebb gyerek látta el azt a munkát).

A zsúp felkötését alul kezdték meg az eresznél.. Az első sort a kalásza alatt kötött pendelbábuból rakták fel. A bábu kalásza felfelé volt, hosszú szára lefelé lógott, a tusa a csurgóba esett. Az alul elhelyezkedő kévék szára erősebb volt, nehezebben kezdte ki a szél. A második sortól kezdve simabábuból rakták a fedelet. Ennek a kalászos része esett lefelé, ez látszott ki a sorok alól.

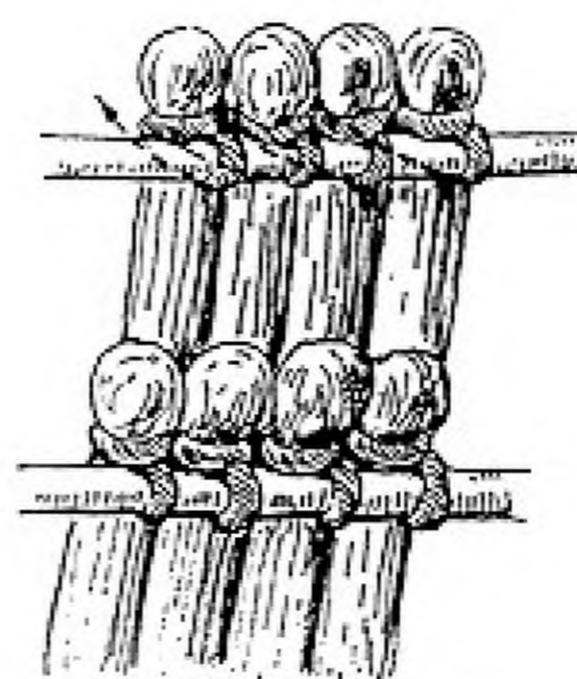

A zsúpkévék felkötésének sorrendje: a) pendelybábu, b) simabábuk

A zsúpozó ember a lécek közé állt, magasabbra haladva a lécre vagy a tetőgerincre ült. Mindig jobb kézről kezdte a kötözést és farral haladt előre. Amikor magasabban volt, egyszerre 6-7 kévét is felszedett magához, hogy ne kelljen sokat hajlongania. A bábút átkötött részénél fogva helyezte a lécre, és bal kezével hozzá szorította. Jobb kezével a kettős bábú egyikéből szálakat húzott ki a kéve kötéséig, csukott marokba fogva ujjai mozgásával kötelet sodort belőle. A kötelet a léccel alatt felülről lefelé áthúzta, majd előlről felhajtva a másik kéve kötésébe fűzte és meghúzta. A szalmakötél hurokszerűen tartotta a zsúpkévet. Ha erősebb fedelet akartak készíteni, akkor minden egyes bábút külön lekötöttek a léchez a belőlük kivett szálakból sodrott kötéllel, amelyek végeit egymás kötésébe dugták. Ezáltal a kettős bábukat egymáshoz is kötötték.

Simazsúp felkötése a tartólécre

Páros fejesmatringok lekötése

Az egymás fölötti sorokba kerülő sima bábuk kalászos részükkel takarták az alattuk lévők kötésen aluli részét. Törekedtek arra is, hogy minél simább legyen a fedél. Ezért tenyérrel, lapos fával vagy mosósúlyokkal megveregették a bábukat kötözés közben.

Az egyszerű simazsúp élettartama 15-20 év volt., amit 2-3 évente javítani kellett.

A szélek és a legfelső sorok elkészítése után *lepezdervázták* a tetőt. Mindkét oldalon a tetőgerinc közelében volt az utolsó léccel, amelyre felkötött sima bábuk vége egymáshoz ért. Ezt kézzel lenyomkodták a gerincre, azután vizes kenderrostot *pezdervát*, *pozdernyát* teregettek el rajta. A kenderrost sűrűn elterítve nem engedte át a vizet. Néha homokkal is meghintették e célból. A kenderrostra a gerinc fölött hosszában *lefoglalóleccet* vagy *csatlóleccet* helyeztek. A rudat dróttal lekötötték a tetőgerinchez vagy a felső tartólécekhez. Borsodban általánosan elterjedt volt az *ekelő* használata. Somfaszöggel átütött, kb. fél- és egy méter hosszú, felső harmadukon egymást keresztező fákat helyeztek el fél- vagy egy méterre egymástól a tetőgerincre.

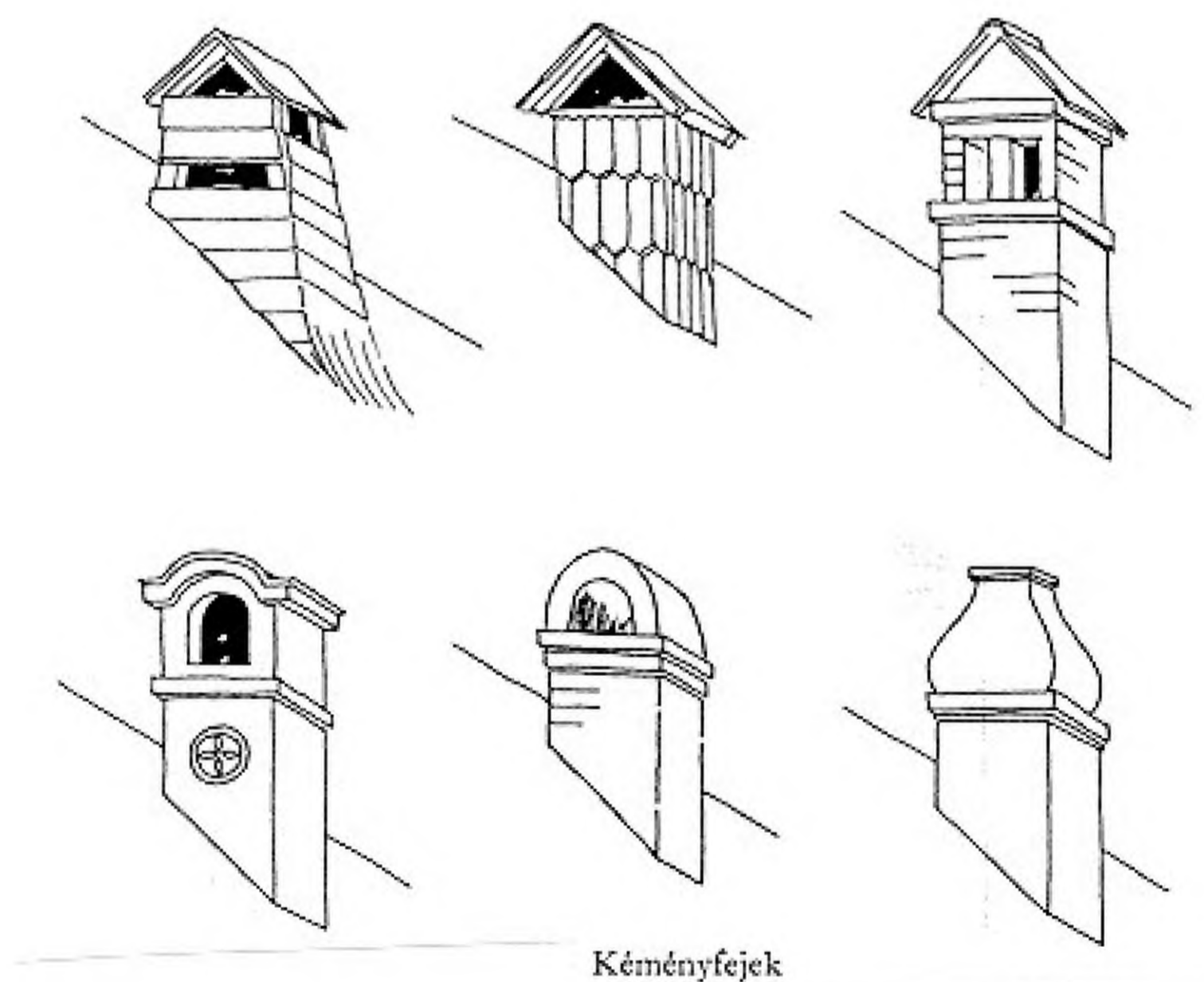
A zsúp felkötése egy hétig, vagy 8-10 napig tartott egy átlagos méretű tetőn. A tető fedését a munkához jól értő parasztemberek végezték. Általában minden gazda értett egykor ehhez a munkához, mert a fedelet állandóan javítani kellett.

A teljes tetőfedéshez azonban *zsúfozó* embert hívtak, aki mesterségét őseitől örökölte. Egy-egy ügyes zsúpozó a környező helységekbe is eljárt tetőt fedni.

A tetőfedésért a századfordulón terményben (búzában), később pénzben fizettek. A fizetség a napszámbérhez igazodott. A harmincas években egy jó *zsúfozó* 2,20- 2,30 pengőt kapott egy napra. Gyakran a napszámbér helyett a gazda munkával viszonzta a tetőfedést.

A századforduló után a hagyományos, kézi erővel történő szemnyerést a rohamosan terjedő cséplőgépek váltották fel. A cséplőgépekből kikerülő rozsszalma azonban nem volt alkalmas a tetőfedésre. Egyre kevesebben vállalkoztak arra, hogy továbbra is kézzel csépeljék a rozst. Ennek következtében jelentősen megfogytak a zsúpfedelek száma. Előbb-utóbb a gazdasági melléképületeken is cserép váltotta fel az egykor nélkülözhetetlen zsúpszalmát.

A zsúpfedelek rendkívül tűzveszélyesek voltak. Különösen nyáron, a kiszáradt tetők pillanatok alatt lángot kaptak, a tűz gyorsan terjedt, különösen szeles időben. Ez a kémények helytelen kialakításától vagy szándékos gyújtogatástól egyaránt bekövetkezhetett.

Kéményfejek

A közelmúlt emlékei

ELHAGYOTT JAVAK KORMÁNYBIZTOSSÁGA

BUDAPEST, VI., ANDRÁSSY-UT 2.

Telefon: 122-264

Postafiók 55.

6804/1946. VIII.

E/G4.

Budapest, 1946. október hó 22.

Tárgy: Klein Károlyné malma,
Jósvafő.

H a t á r o z a t .

A rendelkezésre álló adatok alapján a 10.490/1945.M.E.sz. rendelet 3. szakaszának 1. bekezdése értelmében megállapítom, hogy a Jósvafő községben fekvő, Klein Károlyné tulajdonát képező vizimalom, annak minden tartozéka és vagyontárgya elhagyott javaknak minősül.

E határozatomat az érdekelteknek azzal adom ki, hogy ellene a kézbesítéstől számított 8 nap alatt a Kormánybiztoság Elnöki Tanácsához előterjesztendő panasznak van helye.

I n d o k o l á s :

Igy határoztam, mert Klein Károlyné háborus távollévő külföldre történt deportáltatása óta magáról életjelt nem adott, tehát vagyona felett rendelkezni nem tud és rendelkezésre jogosult vele együtt élt házastársa vagy egyenesági rokona nem jelentkezett.-

M o l n á r J e n ő s. k.

invarügyi munkaügyi főtanácsos
kormánybiztos

A kiadmány hitelül:

R. A. H.
a segédhivatal vezetője

T.

Járásbiróság, mint telekkönyvi
hatóság,

Edelény.

Szüreti induló '98³

Szüret van, szüret lesz, szüret van, szüret lesz
 Jósvafő szőlő-hegyén,
 Én mondtam, hogy előtte egyél,
 Hogy bírjad és kitartó legyél!

R://Ó emberek! A szőlő-hegy pompás egy vidék
 Hol kábít a pálinka, s tüzel a bor,
 Hol itthon vagy minden-kor.//

Meredek lejtőkön, napfényes lankákon
 Itt lesz a novából aszu,
 A puttonyt meg szétrágja a szú,
 Na hidd el, te rövid ...eszű!

Ha otthon már nem bírod, nyomaszt az asszonyod
 Irány a szőlő-hegy , gyerünk!
 Lesz ott mit igyunk és együnk!
 S ha már nem! Akkor haza megyünk!

Szomszédok behívnak, ivásra nógatnak,
 Döntsél és idd a hegy levét!
 Ha hazaérsz, hallod a mesét:
 Már megint bekapta, te szemét!

Gondolj a jövőre, mindig nézz előre,
 De legjobban arra vigyázz,
 A hegyen teljesen el ne ázz,
 S ha hazaérsz, ne sokat pofázz!!!

Friss kenyér, szalonna, borból sok repeta,
 Ez a szőlő-hegyi menü,
 Hol a pincékben csordul a nedű,
 S a törkölyből képződik fekü.

Emeld hát poharad, locsold meg torkodat!
 Ne maradj belül sem száraz
 Hisz egész évben ezért fáradsz!
 És ebből azt semmi rossz nem származ!

Szüret van, szüret lesz, szüret van, szüret lesz
 Jósvafő szőlő-hegyén,
 Vígságunk legyen, s jó kedély
 Hisz reggelig ez ma az erény!

³ Elhangzott a Szüreti bál előtti műsorban, a Jósvafői Színjátszó kör előadásában. Szövegét Szablyár Péter írta

T a r t a l o m

Dr. Dénes György: A Jósua forrás és Jósvafő község nevének eredete

SZ.P.: Újabb helytörténeti adatok Vass Imre 1829-es Baradla térképéről

Emlékek Jósvafő múltjáról (X.) – Házasságkötés, lakodalmi szokások

Jósvafő régi térképeken III.

Paládi-Kovács Attila: A régi Torna vármegye és néprajzi jellege

D.S.: A kormányzó a Baradlában – 1936. május 21.

SZ.P.: A jósvafői kaphámor rekonstrukciójának helyzete

Hírünk a világban

Jósvafő a világhálón

Selmeczi Kovács Attila: A zsúpfedél készítéséről

A közelmúlt emlékei

Szüreti induló '98

